

Ivan Figura

HOSPODÁRSKE ROZHĽADY A IMRICH KARVAŠ

Abstract: *The paper deals with the history and the importance of the journal "Hospodárske rozhl'ady" (The Economic Review), the first Slovak economic professional and scientific periodical edited in the years 1926 – 1947. It evaluates the fulfilment of the publisher's aim to provide a significant monthly, periodical independent of political parties. The journal published original economic articles dealing with the Slovak economy, with its sectors and with its position in the economy of Czechoslovakia. The authors were or became the important persons in the history of the Slovak economy and in Slovak economic thought. The role of the Slovak economist Imrich Karvaš in the mission of the journal is evaluated in the paper: Karvaš published numerous articles in "Hospodárske rozhl'ady" and acted as an editor of the periodical in the years 1930 – 1938. At that time, the journal effectively stimulated a progress of the Slovak economic science.*

Keywords: *Slovak economic history, economic science in Slovakia*

JEL: A 11, N 01

Keď v roku 1968 vznikli podmienky, aby Vysoká škola ekonomická v Bratislave vydávala svoj vedecký časopis, dali mu z iniciatívy profesora Hvezdoňa Kočtúcha a ďalších učiteľov názov *Ekonomické rozhl'ady*. Pod ním vychádza dodnes.

Podobnosťou názvu mal evokovať pôsobenie mesačníka *Hospodárske rozhl'ady*, ktorý zohral najmä v tridsiatych rokoch minulého storočia významnú úlohu vo vývoji slovenského ekonomického bádania, kvalitatívne sa približujúceho úrovni v hospodársky vyspelejších krajinách. Poskytol svoje stránky nielen už známym ekonómom, ale aj nastupujúcej generácii slovenských autorov. Sprístupnil ich poznatky širšej verejnosti a umožnil ich vzájomnú konfrontáciu, čo znamenalo povzbudenie do ďalšej tvorby.

Rozhodujúcou mierou k tomu prispel *Imrich Karvaš*, mnoho rokov redaktor *Hospodárskych rozhl'adov* a autor početných článkov v nich uverejnených. Žiaľ, v prácach hodnotiacich prínos jeho osobnosti pre hospodárske dejiny Slovenska, sa táto jeho činnosť neocceňuje.

Hospodárske rozhl'ady začali vychádzať v roku 1926 na návrh rozhl'adeného slovenského politika, senátora Kornela Stodolu, ako časopis Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave. Malo to byť prvé slovenské odborné a vedecké ekonomické

periodikum nadstraníckeho charakteru zamerané na objektívne kvalifikované riešenie problémov vývoja ekonomiky Slovenska.

Kornel Stodola v prvom čísle o tom napísal: „Čo ovšem naše národohospodárstvo na Slovensku silne postrádalo, bola slovenská hospodárska revue. Naša slovenská tlač pre známe príčiny nenachádza sa v tom hmotnom stave, aby mohla svoje stĺpce mimo politických denných otázok otvoriť i otázkam ekonomickým.“ [1, s. 20] Odpomôť tomuto nedostatku malo podľa neho vydávanie *Hospodárskych rozhľadov*, ktoré mali uverejňovať objektívne ekonomické príspevky. „Naše počínanie vedené je aj smerom odpolitizovania národného hospodárstva. Náš časopis musí sa stať nepolitickým kolbišťom na ideovo-ekonomickom poli voľnej ihry a rovnováhy hospodárskych motorických síl Slovenska a ČSR.“ [1, s. 20]

Funkciu zodpovedného redaktora prvých štyroch ročníkov *Hospodárskych rozhľadov* zastával Ján Liška, tajomník Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave. V týchto ročníkoch sa uvádzalo, že časopis riadi „redakčný kruh komory“. Mal aj nemeckú a maďarskú prílohu.

Keď sa v roku 1929 Ján Liška stal poslancom Národného zhromaždenia za *Československú živnostensko-obchodnícku stranu stredostavovskú*, od roku 1930, teda od piateho ročníka, funkciou zodpovedného redaktora poverili JUDr. Imricha Karvaša. Zároveň časopis začal uvádzať aj zloženie redakčného kruhu. Tvorili ju osobnosti vtedajšieho slovenského hospodárskeho života: dr. Brestenský, dr. Dienes, M. Gašparec, inž. Kapp, dr. Kyncl, posl. Liška, dr. Siposs, dr. Vaverka a Waschko.

Hospodárske rozhľady boli naďalej časopisom Obchodnej a priemyselnej komory v Bratislave, ale zároveň sa začalo uvádzať, že sú *Orgánom slovenských obchodných komôr v Banskej Bystrici, Bratislave a v Košiciach a Ústredného združenia slovenského priemyslu v Bratislave*.

To, že sa Karvaš stal zodpovedným redaktorom významného slovenského ekonomického periodika, nebolo náhodné. Napriek svojej mladosti – veď mal iba 27 rokov – bol už známy svojou dovtedajšou úspešnou činnosťou.

Nielenže sa ako pracovník obchodnej komory podieľal na práci redakčného kruhu, ale v rokoch 1925 – 1928 už uverejnil na rôzne ekonomické témy sedem príspevkov v mesačníku *Prúdy* a v poprednom českom ekonomickom týždenníku *Hospodárska politika* burcujúci článok *Nutnosť zmien vo výrobnej politike slovenského priemyslu*.

Knižne mu vyšla práca *Hospodárska štatistika Slovenska (1928)* a dve diela, v ktorých zúročil poznatky zo študijného pobytu vo Francúzsku v rokoch 1926/27. Bola to 180-stránková *Francúzska inflácia a z nej vyplývajúce poznatky pre menovú teóriu (1928)* a 45-stránkový *Medzinárodný menový problém so zvláštnym zreteľom na francúzsku štabilizáciu (1929)*. Navyše, v prvých štyroch ročníkoch samotných *Hospodárskych rozhľadov* uverejnil osem príspevkov. Z nich pozoruhodný bol najmä článok *Pasivita Slovenska* [2, s. 100 – 208] kritizujúci vtedajšiu oficiálnu rétoriku, ktorá zveličovala rozsah dopĺčania československého štátu na Slovensko.

Karvaš bol zodpovedným redaktorom *Hospodárskych rozhľadov* v rokoch 1930 – 1937 a v roku 1938 je uvedený ako hlavný redaktor.

Starostlivosť o *Hospodárske rozhľady* bola záležitosťou blízkou jeho srdcu, pretože funkciu zodpovedného, respektíve hlavného redaktora zastával napriek náročnej práci vo významných hospodárskych funkciách, ktoré v uvedených rokoch vykonával.

Venoval sa časopisu, hoci prestal byť zamestnancom jeho vydavateľa *Obchodnej a priemyselnej komory* v Bratislave. V decembri 1931 ho prijali na polročnú skúšobnú lehotu a od 1. mája 1932 do trvalého pracovného pomeru s mesačným platom 4 500 Kč za tajomníka *Zväzu slovenských bánk*. O mimoriadnej úspešnosti jeho práce svedčí, že valné zhromaždenie zväzu 24. júna 1933 mu dokonca vyslovilo osobitné uznanie. Pôsobenie vo *Zväze slovenských bánk* ukončil v októbri 1934.¹

Hospodárske rozhľady nezanedbal ani pri časovom zaneprázdnení vo funkcii generálneho tajomníka *Národohospodárskeho ústavu pre Slovensko a Podkarpatskú Rus* (1932 – 1938), viceprezidenta *Exportného ústavu* v Prahe (1936 – 1938), pri vydávaní nadstraníckeho dvojtyždenníka slovenskej inteligencie *Politika*, pri sústavnom pedagogickom pôsobení na Právnickej fakulte UK, kde v roku 1930 habilitoval na docenta; v roku 1934 ho menovali za mimoriadneho profesora a v roku 1938 sa uchádzal o miesto profesora na Karlovej univerzite.² [4, s. 37]

Z *Hospodárskych rozhľadov* sa stal za jeho pôsobenia plnohodnotný odborný a vedecký slovenský ekonomický časopis. Články, ktoré prinášal, obsahovali nielen množstvo cenných faktografických materiálov, ale aj hodnotné rozbor situácie v príslušných obdobiach a námety autorov na riešenie problémov. Ich predmetom bola problematika slovenského národného hospodárstva ako celku, vrátane jeho postavenia v Československu, a najmä otázky vývoja jednotlivých odvetví zaujímajúcich dôležité miesto vo vtedajšej ekonomike Slovenska – drevárstva a lesného hospodárstva, baníctva, kovopriemyslu, železničnej dopravy, ale aj otázky elektrizácie krajiny, obchodu a meny. Rad článkov sa zaoberal boľavými sociálnymi otázkami – agrárnou preľudnenosťou, nezamestnanosťou a vyst'ahovalectvom. Veľmi početné boli kvalifikované články venované aktuálnym otázkam hospodárskeho práva. Ročníky *Hospodárskych rozhľadov* dnes predstavujú neoceniteľný materiál pre štúdium hospodárskych dejín Slovenska.

Autori príspevkov väčšinou boli, alebo neskôr sa stali, známi ako významní činitelia v hospodárskych dejinách Slovenska a v histórii slovenskej economickej vedy. Možno z nich uviesť napríklad Ervína Hexnera, Otta Kappa, Jána Balku, Milana Friča, Alojza Maturu, Ladislava Stankoviča, Václava Vašku, Rudolfa Brišku, Karola Böhma a Petra Zaťku. Dodat' k nim môžeme aj odborníkov v oblasti hospodárskeho práva Karola Kizlinka, Františka Mestitza a Františka Bečvářa.

1 Ocenenie Karvašovej činnosti *Zväz slovenských bánk* nevyjadril iba slovne, ale požiadal ho, aby aj po odchode z funkcie prijal povinnosť „dozerat' na vedenie zväzu a zastupovat' zväz v Prahe“. V rozpočte zväzu na rok 1935 sa pre neho za túto činnosť počítala odmena rovnajúca sa jeho dovtedajšiemu jednoročnému príjmu zo zväzu. Táto odmena sa rozdelila na dva roky a na rok 1935 sa preliminovalo 29 250 Kč [3].

2 V spomienkovej literatúre a vo filme o Karvašovi sa nesprávne uvádza, že sa uchádzal o profesorské miesto po profesorovi K. Englišovi, ktorý v tom čase zomrel. V skutočnosti Karel Engliš žil až do roku 1961.

Hospodárske rozhľady okrem uverejňovania článkov vydali aj dve diela vo svojej knižnici *Hospodárskych rozhľadov*. Takto vyšla kniha Petra Zaťku *Domácka výroba najmä na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi* a kniha Františka Mestitza *Niekoľko poznámok k úprave kolektívnej zmluvy v práve československom*.

Rozsiahlejšie práce vychádzali tiež ako tzv. *zvláštna otláč Hospodárskych rozhľadov*. K najvýznamnejším z nich patrí kniha Petra Zaťku *Industrializačná politika Maďarska a jej výsledky* a práce Imricha Karvaša *O zemedelskej kríze a Všeobecne o vzniku kartelov*.

Karvaš prispel do časopisu aj niekoľkými článkami. Z nich rozsiahly príspevok *Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku* [5, s. 148 – 168] bol čiastočne doplnenou autorovou habilitačnou prednáškou. Obsahuje Karvašove názory na úlohy štátu v kapitalistickej ekonomike, prednesené následne aj na búrlivom *Zjazde mladej slovenskej generácie 25. júna 1932 v Trenčianskych Tepliciach* a aplikované neskôr na povojnové pomery v učebnici *Základy hospodárskej vedy*, vydané v roku 1947 [6, s. 60 – 69].

Pri dvanástom výročí *Hospodárskych rozhľadov* v úvodníku prvého čísla v roku 1938 Karvaš hodnotil, ako sa podarilo plniť zámery vedúce k vydávaniu časopisu, aký dovtedy na Slovensku neexistoval [7, s. 1].

Časopis mal podľa neho písať o slovenských hospodárskych pomeroch a vyvolávať v širšej verejnosti o ne záujem. Mal prispieť k podnieteniu aktivity mladšej generácie, ktorej sa malo umožniť publikovať „o hospodárskych otázkach praktických i teoretických“. Okrem toho vydávaním časopisu sa mala urýchliť aj tvorba slovenskej hospodárskej terminológie. Uviedol aj požiadavku objektívnosti časopisu formulovanú Kornelom Stodolom – urobiť z neho nestranné vedecké fórum.

Konštatoval, že „...*Hospodárske rozhľady* plnili tento úkol s väčším alebo menším úspechom“. [7, s. 2] Keďže však na Slovensku každý hospodársky mesačník, ktorý chcel byť objektívny, musel byť pasívny a keď hospodárska kríza túto pasivitu zvyšovala, zmenilo „vydavateľstvo formu mesačníka na štvrťročník, aby sa aspoň čiastočne plnil vyznačený úkol. Táto zmena znamenala ovšem, že obsahovo *Hospodárske rozhľady* nevyhovovali potrebám aktuálnym, na druhej strane sa takto udržala kontinuita“. [7, s. 2]

Po zlepšení ekonomických pomerov predstavitelia slovenských ústredných zamestnávateľských hospodárskych organizácií prišli v roku 1938 znovu k vydávaniu *Hospodárskych rozhľadov* ako mesačníka, s prestávkou v júli a v auguste. Karvaš pritom priklincoval, že im „ide v prvom rade o to, aby Slovensko malo pravidelne vychádzajúci mesačník, ktorý bude nestranným, t. j. vedeckým časopisom; pritom sa má však zaoberať prevažne, niekedy snáď výlučne s hospodárskymi problémami slovenskými“ [7, s. 2]. Zároveň však vyslovil požiadavku spájať teoretické príspevky s praktickými hospodárskymi otázkami: „Teoretické úvahy majú mať vždy nejaký vzťah ku konkrétnej hospodárskej politike.“ [7, s. 2].

V roku 1938 sa pristúpilo sa aj k niektorým čiastkovým zmenám. Časopis mal hlavného redaktora *univ. prof. dr. I. Karvaša*, zodpovednú redaktorku *dr. Emmu Okályi*. Zmenilo sa aj zloženie redakčného kruhu, z ktorého odišli dr. Dienes,

dr. Siposs a dr. Vaverka a pribudli dr. Čačko, doc. dr. Fundárek, dr. Kindl, dr. Mestitz, dr. Rumann a dr. Širchich. Zaviedli sa rubriky s aktuálnymi materiálmi, ako rubrika *Poznámky*, rubrika *Časopisy o Slovensku*, ktorá katalogizovala domáce i zahraničné články o slovenskej ekonomike, rubrika recenzií *Knihy*, ako aj *Správy hospodárskych organizácií*, *Daňový kalendár* a ďalšie.

Od roku 1939 sa však Karvašovo pôsobenie v *Hospodárskych rozhľadoch* končí. Stal sa guvernérom Slovenskej národnej banky a navyše od roku 1942 aj predsedom Najvyššieho úradu pre zásobovanie. Funkciu hlavného redaktora prebral *Vojtech Brestenský*, zodpovednou redaktorkou zostala *dr. Emma Okályi*, ktorú však od r. 1942 nahradil *Ing. Vladimír Králiček*. Pribúdli aj noví autori, okrem V. Králička aj V. Krajčovič, V. Zamarovský, M. Šandrik, F. Mikloš, A. Virsík, T. Floreán a ďalší. Obsah článkov, okrem niekoľko výnimiek, si zachoval charakter objektívnosti a vedeckej náročnosti.

Zmienku si zaslúži, že v tomto období popri stálych rubrikách venovaných obchodným komorám a iným jednotlivým zamestnávateľským organizáciám vznikla v *Hospodárskych rozhľadoch* po založení *Výsokej obchodnej školy v Bratislave* aj pravidelná osobitná rubrika, ktorá prinášala správy, oznamy a iné materiály z činnosti tejto školy.

Po skončení vojny sa v prvom čísle v roku 1945 oznamovalo: „*Rediguje za spolupráce zboru referentov obchodných komôr a za redakciu zodpovedá Ing. František Mikloš*“.

V tom istom čísle bilancovala v článku *K dvadsiatke nášho časopisu* [8, s. 55 – 56] *Emma Okályi-Markovová* výsledky dosiahnuté v dvadsaťročnej histórii časopisu. Oprávnené hodnotila, že vydavatelia konali správne, keď nepristúpili k vydávaniu širokým vrstvám prístupného týždenníka namiesto náročnejšieho ekonomického mesačníka. „Keby sa boli rozhodli pre populárnejšiu formu časopisu, bol by zapadol jeho obsah do zabudnutia. Takto však *Hospodárske rozhľady* budú vždy prameňom cenného materiálu pre štúdium minulosti, ako i pre hospodárske budovanie budúcich čias.“ [8, s. 55 – 56].

Avšak obchodné komory, stojace pred zánikom, už nemohli dlho časopis dotovať a v roku 1947 vyšiel posledný, dvadsiaty druhý ročník *Hospodárskych rozhľadov*. V poslednom čísle zanechala redakcia odkaz: „Veríme pevne, že raz sa vrátia také technické podmienky, kedy bude možné pokračovať tam, kde sme dnes prestali“ [8, s. 55 – 56].

Literatúra

- [1] STODOLA, K.: Niekoľko slov o dnešnom hospodárskom stave a pasivite Slovenska. In: *Hospodárske rozhľady*. Roč. 1, 1926, č.1.
- [2] KARVAŠ, I.: Pasivita Slovenska. In: *Hospodárske rozhľady*. Roč. 1, 1926, č. 2.
- [3] *Zápisnice z výborového zasadania Sväzu slovenských bánk*. Archív NBS, krabica 27, inv. č. 40.
- [4] KARVAŠ, M.: *Môj otec Imrich Karvaš*. Budmerice: Rak 2001.

- [5] KARVAŠ, I.: Prvky kolektivistického hospodárenia v individualistickom hospodárskom poriadku. In: *Hospodárske rozhlady*. Roč. 5, 1930, č. 4.
- [6] KARVAŠ, I.: *Základy hospodárskej vedy. Zväzok prvý*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská 1947.
- [7] KARVAŠ, I.: Úvodom do XIII. ročníka. In: *Hospodárske rozhlady*. Roč. 13,1938, č. 1.
- [8] MARKOVOVÁ-OKÁLYI, E.: K dvadsiatke nášho časopisu. In: *Hospodárske rozhlady*. Roč. 20,1945, č. 1.